

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΕΙΔΗΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΛΟΓΟ

ΜΑΡΙΑ ΚΑΚΑΒΟΥΛΙΑ

This study examines the crucial role of language and the variety of narrative techniques employed in mediating reality (news reporting) in both the print and electronic media. It focuses on the process of selection and discourse transformation that makes up the 'news'. The conclusions reached concern four basic points: 1) the degree of narrativization encountered ranges from a linear, cause-effect scheme of chronological account to a complete fictionalized and dramatized account of the events recorded (*narrative hegemonism*), 2) there is a need to focus on new areas of research and to formulate a new typology that will account for the emerging new hybrid forms of text types in media discourse (infotainment, etc.), 3) the implications of narrativity for the function of objective newsreporting needs to be further explored, and 4) the broader confirmation that the use of specific narrative techniques and narrativization variables changes according to the sociolinguistic profile and the 'audience design' adopted by each medium.

1. Η είδηση ως αφήγηση

Στην παρουσίαση αυτή* θα μας απασχολήσει η σχέση της αφήγησης με το κειμενικό είδος της ειδησιογραφίας. Βασικός στόχος του κειμένου είναι: 1) να εντοπίσουμε ενδεικτικά και με συγκεκριμένα παραδείγματα την ποικιλία των αφηγηματικών τεχνικών που συναντώνται στον ειδησιογραφικό λόγο των μέσων (έντυπων και ηλεκτρονικών), και 2) να εξετάσουμε πώς και κατά πόσον η χρήση αφηγηματικών τρόπων υπαγορεύει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο πρόσληψης του ειδησιογραφικού λόγου.**

* Το παρόν κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή εισήγησης στο Συνέδριο του Μορφωτικού Ιδρύματος της ΕΣΗΕΑ "Δημοσιογραφία και Γλώσσα" (Αθήνα, 15-16 Απριλίου 2000).

** Θα ήθελα να ευχαριστήσω και από εδώ την φίλη γλωσσολόγο Μαρία Κακριδή για τις εύστοχες παρατηρήσεις και τη γόνιμη ανταλλαγή απόψεων κατά τη διάρκεια της συγγραφής αυτού του κειμένου.

Για τον σκοπό αυτό, η μεθοδολογία που ακολουθείται (1.1.) χρησιμοποιεί συγκεκριμένες έννοιες της αφηγηματολογίας και της κριτικής ανάλυσης του λόγου. Για την ανάλυση των αφηγηματικών τρόπων στις ειδησιογραφίες χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα δείγματα (2.) και τα ευρήματα είναι ενδεικτικά και όχι αντιπροσωπευτικά του φάσματος των αφηγηματικών τεχνικών που απαντώνται στο κειμενικό περιβάλλον των μέσων. Αρκετά από τα παραδείγματα επιλέγονται από την έντυπη ειδησιογραφία (φύλλα ημερήσιου τύπου), ενώ από την τηλεοπτική ειδησιογραφία έχει επιλεγεί η μετάδοση των αποτελεσμάτων στις ελληνικές βουλευτικές εκλογές της 9ης Απριλίου 2000 (3.1.).

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν είναι δύο (4.). Το πρώτο αφορά στην αναγκαιότητα ανάδειξης νέων εστιών έρευνας και πρωτίστως μιας νέας τυπολογίας που θα μελετά την υβριδική μείξη των κειμενικών ειδών στο περιβάλλον των μέσων. Το δεύτερο αφορά στην γενικότερη διαπίστωση πως ενδεχομένως η χρήση αφηγηματικών τρόπων στην ειδησιογραφία ποικίλλει και διαφοροποιείται ανάλογα με το κοινωνιογλωσσικό προφίλ του μέσου (έντυπου ή ηλεκτρονικού). Συνολικά, ωστόσο, διαπιστώνεται πως η χρήση αφηγηματικών τρόπων στην ειδησιογραφία αμβλύνει την κριτική πρόσληψη και σκέψη, αναπαράγει έναν κλειστό λόγο μυθοπλασίας, που έμμεσα και στρατηγικά υπονομεύει την δυνατότητα διαμόρφωσης διαφορετικών ή ακόμα και αντίθετων απόψεων από την πλευρά του παραλήπτη του.

Σε αυτό το πρώτο μέρος θα δούμε την ετυμολογική όσο και τη δομική σχέση της είδησης με την αφήγηση. Η είδηση συνιστά κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο μια μορφή επιλογής και *περίληψης* των σημαντικότερων γεγονότων. Η *σύνοψη* ή *περίληψη* αποτελεί, σύμφωνα με την θεωρία της αφηγηματικής ανάλυσης του W. Labov (1972) μια σύντμηση της "υπόθεσης" της ιστορίας, ενώ σύμφωνα με τον δομιστή G. Genette (1980) συνιστά μια από τις βασικές υποκατηγορίες της διαχείρισης του αφηγηματικού χρόνου στον λόγο, και υπάγεται στην ευρύτερη κατηγορία της χρονικής "διάρκειας".

Ας αρχίσουμε από την ίδια την ετυμολογία της λέξης. Στην ελληνική γλώσσα η λέξη *είδησις* (πβ. *ειδέναι* < *εἶδω*, *αχρ.ενεργ.*) ήδη από τον Αριστοτέλη και τον Πλωτίνο σχετίζεται ετυμολογικά με τη *γνώση*, την αντίληψη, την πληροφορία. Συνεκδοχικά σημαίνει και το ίδιο το γεγονός². Στην αγγλική γλώσσα η ετυμολογική συνάφεια μεταξύ γνώσης/είδησης (*know/news*) και αφήγησης (*narration*) παραπέμπει ευθέως στην συσχέτιση των

1. Η γραφική παράσταση της *περίληψης* παριστάνεται με το σχήμα $AX < XI$, όπου AX = αφηγηματικός χρόνος και XI = χρόνος της ιστορίας (Genette 1980: 95).

2. Κατά τον Αριστοτέλη, η είδηση είναι "ή εκ μαθήσεως θεωρητική γνώσις, επίγνωσις, κατάληψις" (Αριστλ. *Ψυχ.* 402α, *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, Δημητράκου*, τομ.3, σελ. 2256)

δύο: ο αγγλικός όρος για το αφήγημα (narrative) σχετίζεται με την γνώση, καθ' όσον οι λέξεις *narrative narration narrate*, προέρχονται από την ινδοευρωπαϊκή ρίζα *gna (γνωρίζω), από την οποία προέρχεται μια ολόκληρη οικογένεια λέξεων, μεταξύ των οποίων και το ρήμα *narro* (λέω, μεταδίδω), το ελληνικό *γινώσκειν*, το λατινικό απαρέμφατο *cognoscere* και το αγγλικό ρήμα *know*, (news) κλπ.

Στο Αγγλικό Λεξικό της Οξφόρδης η λέξη "news" ορίζεται ως η "καταγραφή ή εξιστόρηση [account] πρόσφατων γεγονότων ή συμβάντων, τα οποία παραλαμβάνονται από κάποιους και φθάνουν σε κάποιους ως καινούργιες πληροφορίες. Τα νέα συμβάντα εκ προοιμίου συνιστούν αντικείμενο συζήτησης ή αναφοράς, ζητούμενο γνώσης". Ο συγκεκριμένος ορισμός της "ειδήσης" καθιστά σαφές πως *είδηση* δεν είναι το αξιωματικόν γεγονός καθ'αυτό, όσο μάλλον η αξιολόγηση και η περιγραφή ενός γεγονότος ως τέτοιου. Βλέπουμε, λοιπόν, πως η πρακτική της ειδησιογραφίας είναι σύμφυτη με μια *επιλεκτική* και χρονικά δομημένη καταγραφή των γεγονότων. Πώς είναι, συνεπώς, ποτέ δυνατόν να μεταμορφωθούν οι ειδήσεις στο είδος εκείνο του "καθαρού" λόγου που ο τύπος έχει ονειρευτεί για την ειδησιογραφία του; Εκείνο δηλαδή το είδος του λόγου που αξιολογικά υπηρετεί το αίτημα της ουδετερότητας, της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας; Τα συμβάντα και τα γεγονότα παραλαμβάνονται, αξιολογούνται και μεταδίδονται ήδη πάντα μέσα σε ένα πλαίσιο αναφοράς, γλωσσικής, κοινωνικής και θεσμικής.

Ωστόσο, το αίτημα της αντικειμενικότητας και της ολοκληρωμένης ενημέρωσης εξακολουθεί να αποτελεί την πεμπτούσια της ειδησιογραφικής δεοντολογίας. Οι τρόποι και οι οπτικές γωνίες με τις οποίες υπηρετείται αυτό, εντούτοις, αλλάζουν. Ενώ, αρχικά, στο όνομα της αντικειμενικής στάσης ως προς το θέμα τους -την είδηση-, οι ειδησιογραφίες υιοθετούσαν, έναν αφηγηματικό λόγο που δεν φέρει τα σημάδια του αφηγητή του, έναν λόγο σύμφωνο δηλαδή με τον "πυρηνικό" ορισμό του αφηγήματος³, στην πορεία τα πράγματα άλλαξαν. Η δημοσιογραφία, και δη η ειδησιογραφική αρθρογραφία και ραδιοτηλεοπτική ενημέρωση καλείται να υπηρετήσει πολλαπλούς στόχους, να συμπεριλάβει ψυχαγωγία και ενημέρωση σε ένα και μόνο σχήμα. Ως συνέπεια αυτού παρατηρήθηκε μια ανάμειξη κωδίκων στα κειμενικά είδη (αφήγηση - συνομιλία), στον επικοινωνιακό προσανατολισμό του λόγου (δημόσιος - ιδιωτικός), αλλά και στα *επίπεδα ύφους* ή στις κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες (Κακριδή & Χειλά 1996) που συναποτελούν το τελικό προϊόν της ειδησιογραφικής γλώσσας.

Η έρευνα ανέκαθεν θεωρούσε πως τα μέσα επιτελούσαν δύο λειτουργίες:

3. Βλ. παρακάτω, σελ. 79-81.

αυτήν της ψυχαγωγίας και αυτήν της ενημέρωσης (Liebes 1994, Bell 1991, Hartley 1982) διαχωρίζοντας αντίστοιχα ανάμεσα στα "ελαφρά" είδη ψυχαγωγικής επικοινωνίας (φυγή μέσα από φανταστικές διηγήσεις και ιστορίες) και στα "σοβαρά" είδη λόγου που καταγράφουν την τρέχουσα πραγματικότητα (επιλεκτικά, αλλά χωρίς αναγνωρίσιμη μυθοπλαστική εξιστόρηση). Εντούτοις, ο διαχωρισμός αυτών των ειδολογικών ορίων δεν ισχύει πλέον, όπως μας έδειξαν πρόσφατες ειδησιολογικές μελέτες: η ειδησιογραφική κάλυψη δεν αντιφάσκει πλέον, όταν μετέρχεται αφηγηματικούς μυθοπλαστικούς τρόπους, όπως θα προσπαθήσουμε να δείξουμε στα λίγα ενδεικτικά παραδείγματα που παρατίθενται πιο κάτω. Στην αγγλική γλώσσα ο νεόκοπος όρος *faction* ονομάζει ακριβώς την υβριδική ανάμειξη της μυθοπλασίας (*fiction*) και της πραγματικότητας (*fact*).

Η συστηματική μελέτη της ειδησιογραφίας διεθνώς (van Dijk 1997, Batz 1992, Bentele 1985, κ.α.) στον τύπο ειδησιογραφικού άρθρου, μετά από μελέτη πολλών δειγμάτων σε εφημερίδες και ραδιοτηλεοπτικά μέσα ανά τον κόσμο, έχει εντοπίσει την παρουσία υβριδικών μειγμάτων αφηγηματικών ή λιγότερο αφηγηματικών τρόπων και γλωσσικών μονάδων⁴. Αυτή η διακειμενική σύντηξη κειμενικών ειδών πειθούς, ψυχαγωγίας και πληροφόρησης χαρακτηρίζεται με τον επίσης νεολογικό όρο *infotainment* (ψυχαγωγική ενημέρωση).

1.1. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην ανάλυση της αφήγησης

Στη συνέχεια θα δούμε -ενδεικτικά- πώς η κριτική ανάλυση του λόγου των μέσων οικειοποιήθηκε αναλυτικές έννοιες και εργαλεία από την δομική αφηγηματική ανάλυση. Κεντρικές αφηγηματολογικές διακρίσεις, όπως π.χ. η διάκριση *ιστορία - λόγος*, χρησίμευσαν στην περιγραφή των κειμενικών ειδών, αλλά και της τροπικότητας του λόγου των μέσων.

Προτού όμως θέσουμε τον κεντρικό προβληματισμό σχετικά με τον ορισμό του αφηγήματος, θα επιχειρήσουμε μια σύντομη και ενδεικτική αναφορά στο ιστορικό της μεθοδολογίας της αφηγηματικής ανάλυσης. Η εννοιολογική αμφισημία και οι ποικίλοι ορισμοί των όρων *αφήγηση* και *αφήγημα* από τις διαφορετικές αφηγηματικές θεωρίες συνιστούν χαρακτηριστικό δεί-

4. Θεωρούμε, πάντως, πως οι δυο πόλοι αυτής της διάκρισης δεν απαντώνται σε "καθαρή" μορφή, εφ' όσον κάθε λόγος εγκιβωτίζεται πάντοτε σε ευρύτερα πλαίσια αφήγησης. Ως μη αφηγηματικά κειμενικά είδη προσδιορίζονται τα εξής: η περιγραφή, ο σχολιασμός, η συνομιλία, το επίχειρημα, η ποίηση, η επιστημονική σκέψη, οι λίστες, ο μαθηματικός συλλογισμός (Tolson 1996, Toolan 1996, Berger 1997, Kenan-Rimmon 1983). Σε αυτά συνυπολογίζονται και τον εκθετικό συλλογισμό (*exposition*) που βασίζεται στην δομή "Εισαγωγή-Επιχείρημα-Συμπέρασμα" (*Introduction-Argument-Conclusion*).

κτη της περιπετειώδους ιστορικής διαδρομής αυτής της μεθόδου ανάλυσης⁵. Η αφήγηση επί τρεις τουλάχιστον δεκαετίες αποτελεί το πολυσυζητημένο και αμφιλεγόμενο αντικείμενο συνεδρίων, συναντήσεων, βιβλιογραφικής πληθώρας μελετών, και έχει κατά καιρούς οριστεί μέσα στα ευρύτερα πλαίσια της κοινωνιογνωστικής αξίας της ως ένα είδος "μετάφρασης" ή οργάνωσης της γνώσης σε λόγο (White 1980), ως ένας διαπολιτισμικός μετακώδικας που επικοινωνεί μορφές παγκόσμιας πραγματικότητας μέσα από νοηματικές σταθερές αποδεκτές και κατανοητές από όλους. Έχει επίσης περιγραφεί ως ένας συγκεκριμένος τρόπος επιλογής των γεγονότων με ενότητα θέματος και χρονολογική/λογική σειρά (Scholes 1980) ή ακόμα, ως μια ανοιχτή ερμηνευτική δομή, ένα μοντέλο για την επανάληψη της περιγραφής του κόσμου (Ricoeur 1980). Τα λογοτεχνικά κείμενα με πλούσια, ευρηματική και εκλεπτυσμένη αφηγηματική δόμηση, αποτέλεσαν την ιδανική βάση για την εξερεύνηση, την κατάδειξη, αλλά και την ανάλυση του αφηγηματικού τρόπου σε όλο το φάσμα των δυνατοτήτων του, παρέχοντας στην αφηγηματολογία την δυνατότητα ανάπτυξης μιας μεθόδου με όσο το δυνατόν ακριβέστερα και πιο εξειδικευμένα αναλυτικά εργαλεία, κατάλληλα ακόμα και για την ανάλυση των πλέον "δύστροπων" αφηγηματικών κειμένων.

Νέες προοπτικές άνοιξαν για την αφηγηματική θεωρία μέσα από επιστημονικά πεδία μελέτης, όπως η θεωρία της πρόσληψης, η κριτική θεωρία του λόγου, η ιστορική θεώρηση, ο αποδομισμός, η ψυχανάλυση (Labov και Fanshel 1977) κ.ά.⁶. Γνωστική ψυχολογία, εθνογραφία (Richardson 1990), σημειολογία, ιστοριογραφία και ιστορία των επιστημών (η έννοια του *grand narrative*) βρίσκονται σε ζωντανή σχέση με την ρητορική της αφήγησης (Onega & Landa 1996).

Πώς όμως προσδιορίζεται η αφήγηση, το αφηγείσθαι, ως τρόπος; Για τον ορισμό του αφηγήματος, οι προσεγγίσεις είναι πολλές και ετερόκλητες. Από την αριστοτελική *Ποιητική* μέχρι την ανάλυση της μορφολογίας των παραμυθιών από τον V. Propp (1927), το αφήγημα ορίζεται "ως είδος λόγου που πραγματεύεται τη μετάβαση από μian αρχική κατάσταση πραγμάτων στη ρήξη και, στη συνέχεια, στην αποκατάσταση της αρχικής κατάστασης με τροποποιημένη μορφή, ύστερα από μία ή περισσότερες εμπρόθετες πράξεις" (Propp 1988: 45). Η αφηγηματική θεωρία εκκινεί από τέσσερα θε-

5. Για παράδειγμα, οι κατηγορίες *ιστορία-κείμενο-αφήγηση* (*story-text-narration*) στη θεωρία της Rimmon-Kenan (1983), αντιστοιχούν στους όρους *πλοκή-ιστορία-κείμενο* (*fabula-story-text*) της Bal (1985) ή στην τριμερή ταξινόμηση των μερών της αφήγησης του Genette (*histoire/récit/narration*). Η αφηγηματική θεωρία της Rimmon-Kenan (1983), αν και βασίζεται στις επιμέρους κατηγορίες της πολυδαίδαλης τυπολογίας του Genette, θεωρείται πιο εύχρηστη και κατανοητή.

6. Βλ. σχετικά Nash 1989, καθώς και την εισαγωγή των Onega & Landa 1996: 25-36.

μελιώδη ερωτήματα: 1) ποια είναι η σχέση των αφηγημάτων με την "πραγματική" ζωή, υπάρχει, δηλαδή, αντιστοιχία μεταξύ πραγματικών και αφηγηματικών συμβάντων (Barthes 1977, Berger 1997); 2) Με ποιους τρόπους σχετίζονται οι διαφορετικές εκδοχές της ίδιας ιστορίας μεταξύ τους; 3) Κατά πόσον η γλωσσική δομή των προτάσεων μπορεί να θεωρηθεί ως η ελάχιστη αφηγηματική μονάδα; 4) Ποια είναι, επιπροσθέτως, η ελάχιστη συνθήκη ορισμού της αφηγηματικότητας;

Πιο ειδικά, σχετικά με το πρώτο ερώτημα (1) και την σχέση των αφηγημάτων με την πραγματική ζωή, οι μελέτες των κοινωνιογλωσσολόγων Labov και Waletzky (1967) είναι πολύ διαφωτιστικές. Μετά από την συστηματική μελέτη καθημερινών προφορικών αφηγήσεων τυχαίων ομιλητών, οι Labov και Waletzky (1967) υποστήριξαν και την βασική υπόθεση εργασίας τους: οι προφορικές αφηγήσεις εμπειριών από τυχαίους αφηγητές περιέχουν ήδη με ολοκληρωμένο τρόπο τις βασικές αφηγηματικές δομές. Σύμφωνα με τους δύο μελετητές, η αφήγηση επιτελεί μια λειτουργία ανασυγκρότησης της εμπειρίας μέσα από μια διάταξη φράσεων, η οποία κατά κανόνα *ακολουθεί αυστηρά την σειρά γεγονότων*, έτσι όπως αυτά συνέβησαν στην πραγματικότητα⁷. Πάνω σε αυτό τον άξονα προσδιορίζουν και τον "σκελετό" της αφήγησης, ο οποίος αποτελείται από μια σειρά *χρονικά* διατεταγμένων φράσεων ("ελεύθερες αφηγηματικές φράσεις"), ενώ ως *ελάχιστο αφήγημα* ορίζεται "εκείνο που περιέχει μια και μόνη χρονική ένωση" (Labov 1972: 361), όπως στην περίπτωση της φράσης "Ξεκίνησε την καριέρα του από ένα ιδιωτικό μουσείο και σε δύο χρόνια εντάχθηκε στην αρχαιολογική υπηρεσία όπου διέπρεψε ως αρχαιολόγος".

Σύμφωνα με τους ίδιους ερευνητές⁸, μια δεύτερη εξ ίσου σημαντική λειτουργία της αφήγησης είναι η "αξιολογική". Ένα αφήγημα δηλ. θα πρέπει να έχει κάποιο νόημα για τον ίδιο τον αφηγητή, να είναι άξιο λόγου, αφήγησης, να κινητοποιεί την αφήγηση. Η αξιολογική αυτή διάσταση διατυπώνεται με τις λεγόμενες "ελεύθερες αξιολογικές φράσεις" ("free evaluative

7. "Οι βασικές αφηγηματικές ενότητες που θέλουμε να απομονώσουμε, καθορίζονται από το γεγονός ότι ανασυστήνουν την εμπειρία στην ίδια σειρά με τα πραγματικά γεγονότα" (Labov & Waletzky 1967: 20-21). Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, όμως, η χρονική αναδιάταξη στην παρουσίαση των γεγονότων, έτσι όπως για παράδειγμα εμπεριέχεται στη κατηγορία "τάξη" ("order") της ανάλυσης του Genette (1980), αποκλείεται στον ορισμό της αφήγησης των Labov & Waletzky, εφ' όσον κατ' αυτούς η χρονική ένωση των φράσεων στην αφήγηση δεν είναι αναστρέψιμη. Εδώ ας σημειωθεί, ωστόσο, πως το μοντέλο του Genette εφαρμόζεται και αντλεί σαφώς από τον χώρο της λογοτεχνικής αφήγησης και μυθοπλασίας και όχι από προφορικές αφηγήσεις τυχαίων ομιλητών.

8. Και άλλους, όπως οι Toolan 1988: 7 και Prince 1987: 58

clauses")*, όπως, για παράδειγμα, οι φράσεις "αυτά τα πράγματα είναι συνηθισμένα" ή "όπως μπορείτε να φανταστείτε" ή "το πράγμα είχε πολύ πλάκα" κλπ.

Ο παραπάνω ορισμός του ελάχιστου αφηγήματος κατά Labov, τέμνεται μερικώς με τον ορισμό της *διήγησης* του Genette (1985), όσον αφορά τα στοιχεία της γραμματικής μορφής του λόγου: κατά τον Genette, η *διήγηση* "στην αυστηρή της μορφή σημαδεύεται από την αποκλειστική χρήση του τρίτου προσώπου και τύπων τέτοιων όπως ο αόριστος (*passé simple*) ή ο υπερσυντέλικος". Ορίζεται δηλ. ως αντίποδας στην κάθε είδους και μορφής προσωπική έκφραση του ομιλητή, ως "η απόλυτη απουσία <...> όχι μόνο του αφηγητή, αλλά και της ίδιας της [πράξης της] αφήγησης, με την αυστηρή εξάλειψη κάθε αναφοράς στη χρονική στιγμή του προσωπικού λόγου που ιδρύει αυτή την αφήγηση" (Genette 1985: 158-159)⁹.

Στις προσεγγίσεις και των δύο μελετητών ανακύπτει το μείζον ζήτημα της απουσίας ή παρουσίας του αφηγητή που αποτελεί αντίστοιχα ένδειξη αντικειμενότροπης ή υποκειμενότροπης αφήγησης. Εδώ θίγεται το ευρύτερο ζήτημα της υποκειμενικότητας στην γλώσσα και στα ποικίλα είδη λόγου που αποτελεί μείζον θέμα με πολλές γλωσσολογικές και φιλοσοφικές παραμέτρους. Στις γλωσσολογικές θεωρίες που μελέτησαν την σύσταση της υποκειμενικότητας στη γλώσσα (Benveniste 1971, Austin 1962, Bakhtin 1986, Jakobson 1997) χρησιμοποιήθηκε η διμερής διάκριση ανάμεσα σε δύο τρόπους ομιλίας: τον *λόγο* ('discours') και την *ιστορία/αφήγηση* ('histoire', 'récit')¹¹. Οι δύο όροι της διάκρισης περιγράφονται γλωσσομορφολογικά και όχι εννοιολογικά, με βάση δηλ. γραμματικές κατηγορίες λόγου και γραμματικά στοιχεία μορφής¹². Η *ιστορία/αφήγηση* και ο *λόγος* ως τρόποι

9. Η *αξιολόγηση* συνιστά ένα δεύτερο στρώμα αφήγησης, στο οποίο παρεισφρέουν ζητήματα παρουσίασης, οπτικής γωνίας και υποκειμενικότητας του αφηγητή. Αποτελεί σημαντικό μέρος της αφηγηματικής δομής κατά τον Labov και χωρίζεται σε εξωτερική και εσωτερική αξιολόγηση με αντίστοιχες υποκατηγορίες.

10. Η αφηγηματολογική προσέγγιση του Genette με καταβολές από την αριστοτελική *Ρητορική*, επανατοποθετείται απέναντι στην πλατωνική διάκριση της *Μίμησης* και *Διήγησης*, επισημαίνοντας πως όλες οι διατυπώσεις είναι δυναμικά πρωτοπρόσωπες, ιδρύονται και διατυπώνονται, άρα, από το υποκείμενο της εκφοράς του λόγου, γι' αυτό και η έννοια της "καθαρής αφήγησης" αποτελεί μόνο μια υπόθεση εργασίας (1985: 158).

11. Ο Genette με τον όρο "récit" μεταφράζει τον όρο *διήγησης* του Αριστοτέλη.

12. Υποκειμενικός είναι ο προσωπικός λόγος, όταν σημαδεύεται, έκδηλα ή όχι, από την παρουσία του "εγώ" -je (ή την αναφορά σ' αυτό), όμως αυτό το "εγώ" δεν μπορεί να οριστεί αλλιώς παρά σαν το πρόσωπο που εκφωνεί το λόγο. Όπως και ο ενεστώς, που είναι ο κατ' εξοχήν χρόνος του *προσωπικού* λόγου, δε μπορεί να οριστεί διαφορετικά παρά σαν η στιγμή όπου εκφωνείται ο λόγος, ενώ η χρήση του δηλώνει "την ταύτιση του γεγονότος που περιγράφεται με τη στιγμή του λόγου που το περιγράφει" (Genette 1985).

ομιλίας σε όλο το φάσμα των εκδοχών τους -από την καθαρή μορφή της *διήγησης* μέχρι τις ενδιάμεσες κατηγορίες- ορίζονται με κριτήριο τον δείκτη βαθμού παρουσίας ή απουσίας του αφηγητή από το γλωσσικό περιεχόμενο. Στον λόγο ως ομιλιακό τρόπο προβάλλεται το "εγώ" του αφηγητή, το "εσύ" του αποδέκτη και γίνεται χρήση συγκεκριμένων γραμματικών χρόνων, συγκεκριμένων αντωνυμικών και επιρρηματικών δεικτών κλπ.¹³.

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της *ιστορίας/αφήγησης* συνδέονται με την ρητορική της 'αντικειμενικότητας' σε αντίθεση με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του λόγου που δίνουν έμφαση στην υποκειμενικότητα του 'προσωπικού' λόγου. Στις συγκεκριμένες αφηγηματολογικές προσεγγίσεις που συζητάμε, το υποκειμενικό ή αντικειμενικό συναποτελούν επιμέρους υποκατηγορίες της αφηγηματικής τροπικότητας¹⁴. Ας σημειωθεί, ωστόσο, πως στην περίπτωση των ειδησιογραφικών κειμένων το ζήτημα της υποκειμενικότητας ή αντικειμενικότητας στο λόγο είναι εξαιρετικά πολύπλοκο. Αποτελεί συνάρτηση και άλλων παραμέτρων, όπως π.χ. του διαθέσιμου χρόνου και χώρου για την δημοσιογραφική κάλυψη, της αξιολόγησης και της επιλογής, της σειράς παρουσίασης της ειδησιογραφικής ύλης κλπ.

Είναι πάντως εξόχως ενδιαφέρον το γεγονός ότι η ανάλυση του λόγου των μέσων έχει υιοθετήσει και επεκτείνει σε βάθος βασικές αναλυτικές κατηγορίες και τυπολογικές διακρίσεις της δομικής αφηγηματολογίας. Για παράδειγμα, το κλασσικό τρίπτυχο της δομικής αφηγηματολογίας (*πλοκή/ιστορία/αφήγηση*)¹⁵ έχει απλοποιηθεί υπέρ της δυαδικής διάκρισης της αφήγησης σε *ιστορία/λόγο* (Tolson 1996, Toolan 1988, Fairclough 1995). Ο Fairclough (1995: 91) αναφερόμενος συνοπτικά στην αφηγηματική αυτή διάκριση, αντλεί από την θεωρία του Toolan (1988) και διαχωρίζει: 1) την *ιστορία* (story), κατηγορία που αναφέρεται σε μια ιδεατή λειτουργία της γλώσσας, και 2) την *παρουσίαση* ή *λόγο* (discourse), τον τρόπο δηλ. με τον οποίο η ιστορία υλοποιείται και οργανώνεται ως κείμενο με οποιοδήποτε μέσον ή τεχνική. Στην κατηγορία *λόγος* συνεξετάζονται ζητήματα αφηγημα-

13. Από μορφολογική σκοπιά, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι ενδιάμεσες κατηγορίες, όπως η προσωπική αφήγηση, η ιστορική μαρτυρία κλπ. Βλ. Kakavouliá 1992: 45-62.

14. Ενδιαφέρουσα αλλά συζητήσιμη υπόθεση εργασίας αποτελεί ο διαχωρισμός αφηγηματικό - μη αφηγηματικό κειμενικό είδος με βάση την διάκριση υποκειμενικότητα - αντικειμενικότητα. Για την εννοιολογική σύναψη του αφηγηματικού τρόπου με την υποκειμενικότητα και του μη αφηγηματικού τρόπου με την αντικειμενικότητα, βλ. Georgakopoulou & Goutsos (2000 και 2000a). Πάντως, το ζήτημα είναι αρκετά πολύπλοκο, επειδή πρωτίστως προϋποθέτει έναν ευρύτερο προσδιορισμό κριτηρίων με τα οποία συστήνεται η υποκειμενικότητα και η αντικειμενικότητα μέσα στη γλώσσα.

15. Στη γαλλική ορολογία *histoire/récit/narration* του Genette (1980), αλλά και αντίστοιχα στους Bal (1985), Rimmon-Kenan (1983), Prince (1987) κ.α.

τικής φωνής και οπτικής γωνίας, καθώς και η χρονική τους διάταξη¹⁶, με άλλα λόγια όλες οι τεχνικές παρουσίασης της ιστορίας και της ακολουθίας των γεγονότων.

Με τον όρο *ιστορία* (*histoire/story*) νοούνται τα αφηγημένα γεγονότα στην υποθετική αυθεντική χρονική σειρά με την οποία συνέβησαν, ανεξάρτητα δηλ. από την σειρά τοποθέτησης τους μέσα στον αφηγηματικό λόγο (Bal 1985: 5). Αν και υπάρχουν μονοσυμβαντικά αφηγήματα, συνήθως οι αφηγήσεις περιλαμβάνουν περισσότερα του ενός συμβάντα, γι' αυτό και μιλάμε για *διαδοχή γεγονότων* (Bell 1991)¹⁷. Η έννοια του γεγονότος δεν αποτελεί απαραίτητα μια εξωγλωσσική έννοια, εφ' όσον το ίδιο το βίωμα ή γεγονός μπορεί κάλλιστα ήδη να συστήνεται ως ένα *γλωσσικό γεγονός* ή βίωμα, να αποτελεί μια *γλωσσική πράξη* (Austin 1962).

Το δεύτερο (2) θεμελιώδες ερώτημα της αφηγηματικής θεωρίας αφορά στην σχέση της *ιστορίας* με τις διαφορετικές εκδοχές της. Κάθε *ιστορία* ως βιωματικός πυρήνας μπορεί να παραλλάσσει την 'μετάδοσή' της με πολλούς τρόπους, πολλά "κειμένα", πολλά είδη λόγων¹⁸. Ήδη ο Αριστοτέλης στην *Ποιητική* του (VI) υποστηρίζει πως η δράση (*πράξις*) για να γίνει μύθος θα πρέπει να τύχει καλλιτεχνικής επεξεργασίας. Αποψη που απηχείται στην διάκριση *ordo naturalis* και *ordo artificialis* που εντοπίζουμε σε εγχειρίδια Ρητορικής του 16ου αιώνα¹⁹. Η αφήγηση ως λεκτική ή άλλη κατα-

16. Ούτως ή άλλως η τριμερής διάκριση των δομιστών δεν εστίαζε τόσο στο πρώτο επίπεδο της *ιστορίας*, των χρονικά δηλ. συνδεδεμένων γεγονότων, όσο στο δεύτερο επίπεδο, αυτό της παρουσίασης των γεγονότων στον λόγο (*discourse*).
17. Είναι δύσκολο να διαχωρίσουμε ένα γεγονός από μια σειρά γεγονότων, εφ' όσον το ίδιο το γεγονός απαρτίζεται από περισσότερα 'μικρά' γεγονότα. Για μεθοδολογικούς, ωστόσο, λόγους το *συμβάν* ορίζεται ως η αλλαγή που επέρχεται μετά από μια ρήξη στην υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων. Αυτή η αλλαγή ή ρήξη με την προηγούμενη κατάσταση ονομάστηκε "μη τυχαία συνεκτικότητα" [*non random sequence*] (Toolan 1998: 8) ή "μετασχηματισμός" [*transformation*] (Todorov 1977: 233).
18. Ο αφηγηματολογικός προσδιορισμός της *ιστορίας* ως ανεξάρτητης του 'μέσου', υπηρέτησε πολλές μεθόδους ανάλυσης και υιοθετήθηκε από πολλούς μελετητές. Στήριξε τις θεωρίες της αφηγηματικής γραμματικής (Greimas 1977), τον ορισμό της ελάχιστης αφηγηματικής μονάδας (Todorov 1969), μοντέλα και θεωρίες βαθείας δομής και δομής επιφανείας (Levi-Strauss). Παρομοίως, οι σύγχρονες θεωρίες της δράσης προϋποθέτουν τον 'πυρηνικό' ορισμό της *ιστορίας* ως πολλαπλά αναμεταδόσιμης γνωστικής μονάδας, έλκουν την καταγωγή τους από τα αριστοτελικά *Ηθικά Νικομάχεια*, την συμβολική λογική, τον φορμαλισμό του Propp (1988) ή τον πρώιμο αυστηρό στρουκτουραλισμό του Barthes (1977: 79-124) και "καταλήγουν να γεφυρώνουν την γνωστική ψυχολογία (Goffman 1974) ή την Τεχνητή Νοημοσύνη με την λογοτεχνική αφηγηματολογία μέσα από τον συνεκτικό κρίκο ακριβώς της 'Ιστορίας'".
19. Αν και η κλασική ρητορική δεν ασχολήθηκε με την αφήγηση, μας έδωσε, ωστόσο, πολλές παρατηρήσεις σχετικά με το ύφος και την σύνθεση, που σήμερα πια έχουν ενσωματωθεί στις μελέτες αφηγηματικής ανάλυσης.

σκευή δεν θεωρείται ταυτόσημη με την *ιστορία*, η οποία, ανεξαρτήτως μέσου, ορίζεται ως ένα γνωσιακό σχήμα (Bal 1985, Greimas & Courtes 1989), μεταδόσιμο ποικιλοτρόπως²⁰. Εξ άλλου, στην υπόθεση της *ιστορίας* ως σταθερού πυρήνα βασίζεται και η έννοια της παραλλαγής και της υφολογικής ποικιλίας (Κενώ 1984). Προσδιορίζοντας συνολικά το αφήγημα ως σημειωτική *αναπαράσταση* μιας σειράς γεγονότων συνδεδεμένων με χρονικό ή/και αιτιακό τρόπο, δεν το περιορίζουμε μόνον στην λεκτική εκδοχή του, αλλά επιπροσθέτως μελετάμε και μη γλωσσικές πτυχές του. Αυτό, μάλιστα, είναι η προϋπόθεση που επιτρέπει την αφηγηματική ανάλυση του λόγου μεικτών μέσων όπως της τηλεόρασης (βλ. τηλεοπτικό δελτίο ειδήσεων) ή αντίστοιχα του ραδιοφώνου.

Στην περίπτωση του λόγου των μέσων, η ανάλυση της αφήγησης υιοθετεί τον ορισμό του αφηγήματος ως χρονικής κατά βάση δομής²¹, ενώ η ειδησιογραφική κάλυψη (newsreport) ορίζεται ως δείγμα αφήγησης, διαφορετικό από την αφηγηματική μυθοπλασία (Rimmon-Kenan 1983: 2). Η συχνή χρήση αφηγηματικών τρόπων ή/και αυτοτελών αφηγήσεων στην ειδησιογραφική πρακτική των μέσων είναι πολύ συχνή, εφ' όσον η ίδια η λειτουργία της καταγραφής και σύνταξης των ειδήσεων ενέχεται στην ανασκόπηση, επιλογή, ερμηνεία και αξιολόγηση παρελθόντων γεγονότων υπό συγκεκριμένο πρίσμα (Labov 1972, Fairclough 1995: 91). Οι αφηγήσεις στα μέσα διαφοροποιούνται γλωσσικά, υφολογικά και θεματικά ανάλογα με τον κοινωνικό και ιδεολογικό προσανατολισμό τους (Kress 1986).

Τις πρώτες μελέτες των αφηγηματικών δομών στα ειδησιογραφικά δελτία τις συναντάμε στην αγγλοσαξονική βιβλιογραφία της δεκαετίας του 1970²². Αποτολμούν εύστοχα να εντοπίσουν σε ειδησιογραφικά κείμενα τις 31 δομικές λειτουργίες του V. Propp (1927) στην ανάλυση των ρωσικών παραμυθιών. Κεντρικό άξονα αποτελεί το πρότυπο αντιθετικό ζεύγος του κεντρικού καλού ήρωα και του κακού δαιμόνιου αντιπάλου του. Το σχήμα τίθεται σε λειτουργία με έναν απλό μηχανισμό: άπαξ και η είδηση ενταχθεί σε οποιοδήποτε κοινωνικοπολιτικό στερεότυπο με αρνητικές συνδηλώσεις (π.χ.

20. Ούτως ή άλλως ενυπάρχει μια γενετική θεωρία του αφηγήματος στη θεώρηση της αφηγηματικής δομής ως μιας πολυεπίπεδης κατασκευής που προσεγγίζεται με όρους βαθείας δομής και μηχανισμούς μετασχηματισμού από το ένα επίπεδο στο άλλο. Οι δομικές προσεγγίσεις αναζητώντας ομοιότητες βάθους προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός αρχιαφηγήματος, ενός αρχετυπικού μοντέλου (Ur-model), στο οποίο υπάρχουν οι επακόλουθοι τύποι αφηγημάτων (Bal 1985).

21. Με τον απλούστερο τρόπο ορισμού "τα αφηγήματα είναι ιστορίες που λαμβάνουν χώρα μέσα στο χρόνο" (Berger 1997: 6).

22. Η πολυλειτουργικότητα των ειδησιογραφικών κειμένων, έντυπων και ηλεκτρονικών, σε οπτικοακουστικό και γλωσσικό επίπεδο, μελετήθηκε επίσης διεξοδικά από κοινωνιοσημειωτικές προσεγγίσεις.

ο ξένος δικτάτορας, ο σατανισμός, η χρήση ναρκωτικών ή/και άλλα συναφή αντικείμενα της "σκληρής ειδησιογραφίας") ενεργοποιείται αυτόχρημα και ο αντίθετος κοινωνικά λόγος. Το ειδησιογραφικά κείμενο ως επιλογή και παρουσίαση συγκεκριμένων ακολουθιών γεγονότων αποτελεί μια σύνθεση από ρητά (in praesentia) και εννοούμενα (in absentia) νοήματα (Fairclough 1995: 106-108).

Όπως ήδη επισημάναμε, η ανάλυση των αφηγήσεων στον λόγο των μέσων εστιάζει στην πρόσληψη του αφηγηματικού λόγου και στους μηχανισμούς προσδιορισμού αυτής της πρόσληψης στον άξονα αφηγητής - παραλήπτης της αφήγησης²³. Το αφήγημα στα μέσα συστήνεται ως ολοκληρωμένη νοηματική ενότητα μόνο στο νου του αποδέκτη της αφήγησης. Για την συστηματικότερη ανάλυση συνεπώς, απαιτείται μια ρητορικής τάξης υφολογική ανάλυση για την κωδικοποίηση και την αναγνώριση: 1) των διαβαθμίσεων της παρουσίας ή της απουσίας του αφηγητή, και 2) των πολιτισμικών και άλλων μεταβλητών που ελέγχουν την πρόσληψη, όπως π.χ. ο "ακροαματικός σχεδιασμός" [audience design] (Bell 1984).

2. Τα παραδείγματα

Με θεωρητική εκκίνηση την υπόθεση πως το νόημα δεν συστήνεται έξω από την γλώσσα, και πως η γλώσσα δεν συστήνεται έξω από την κοινωνία, αλλά και τους χρήστες της, είναι σημαντικό να εξετάζουμε τους τρόπους με τους οποίους διαμορφώνεται ο λόγος των μέσων ως θεσμών (Larsen 1997: 9). Στη διεθνή βιβλιογραφία έχει ήδη μελετηθεί η γλώσσα της δημοσιογραφίας και η πολιτική σημασία της στον μηχανισμό κατασκευής γνώσης και παραγωγής μαζικής ιδεολογίας σε επίπεδο σύνταξης, γραμματικής κλπ. (Lasky 1999, Fowler 1991).

Η ανάλυση που ακολουθεί σε δείγματα από την έντυπη ειδησιογραφία, θα εστιάσει στο επίπεδο της αφηγηματικής παρουσίας. Σ' αυτό ακριβώς το επίπεδο αναγνωρίζεται άμεσα ο επικοινωνιακός προσανατολισμός του συγκεκριμένου κειμενικού είδους στην πρόσληψη, στην απήχηση και στην επίδραση που έχει στον παραλήπτη. Με στόχο την έλξη της προσοχής του παραλήπτη η ειδησιογραφική αφήγηση προσφεύγει στην μυθοπλαστική επανα-

23. Τα ίχνη αυτής της έμφασης τα εντοπίζουμε ήδη στον Labov, όταν ισχυρίζεται πως η αφήγηση είναι κατά βάση ένα δεδομένο ερμηνευτικής τάξης, αλλά και στην δομική φάση της αφηγηματικής θεωρίας, όπως, π.χ. στον ορισμό της αφήγησης από τον Scholtes (1980: 205), πως "η αφήγηση δεν είναι μόνο η τοποθέτηση εν σειρά ή ακόμα η ψευδαίσθηση μιας χρονολόγησης εν σειρά. Η αφήγηση είναι μια τοποθέτηση εν σειρά κάποιου πράγματος για κάποιον" [η έμφαση δική μου].

διατύπωση και αισθητικοποίηση του λόγου της, χρησιμοποιεί αναμίξεις προσωπικών αφηγήσεων, εξομολογητικού λόγου, αλλά και τυποποιημένο λεξιλόγιο. Ταυτόχρονα, στο όνομα της αντικειμενικής πληροφόρησης διαμορφώνει μια ρητορική που αποσκοπεί στο να πραγματώνει γλωσσικά την *γεγονοτική αλήθεια* (Fairclough 1995: 93). Το ζήτημα που προκύπτει αφορά στην διάχυση των επίμαχων ορίων μεταξύ ενημέρωσης και ψυχαγωγίας. Οι ερευνητές που μελετούν το ζήτημα εξετάζουν, κυρίως, το ποιος ευθύνεται για την καταστρατήγηση ή για την κατασκευή αυτών των ορίων, την τάση ηδονισμού στις ειδησιογραφίες, το ειδησιολογικό *ήθος* και την αξιολόγηση ευρύτερα των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων των ειδήσεων μέσα στα πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια (Winch & Boeyink 1997, Ζέρη [υπό έκδ.]).

Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε, σε κάποια δείγματα -ενδεικτικά ωστόσο- αφηγηματικών τρόπων που εντοπίσαμε στο τμήμα της διεθνούς ειδησιογραφίας κυριακάτικου φύλλου [*Το Βήμα*, 9/04/2000, Α28, Α29, Α30].

Α. Το συγκεκριμένο άρθρο φέρει τον τίτλο *Τα μοναχικά γενέθλια τον κ. Κολ*, και υπότιτλο *Κανένα πάρτι δεν διοργανώθηκε προς τιμήν του*. Παραπλεύρως καταχωρείται η φωτογραφία του γερμανού πολιτικού σε πλήρη κατήφεια. Η αφηγηματική ευρηματικότητα του τίτλου εναπόκειται εν πολλοίς στον επιθετικό προσδιορισμό "μοναχικά", δείκτη της αξιολογικής λειτουργίας της αφήγησης (Labov 1972), η οποία εδώ κινείται στον άξονα αφηγητής-παραλήπτης της αφήγησης.

Η σειρά παρουσίασης των συμβάντων στο άρθρο δομείται πάνω σε μια χρονική και θεματική αντίστιξη ('πριν' vs. 'τόρα'):

Τα εξηκοστά γενέθλια του Χέλμουτ Κολ στις 3 Απριλίου 1990 ήταν ένα μεγάλο γεγονός στη Βόννη <...> Την περασμένη Δευτέρα ο Κολ γιόρτασε τα εβδομηκοστά γενέθλια του αλλά ο άνθρωπος που είχε κυβερνήσει τη Γερμανία ήταν μόνος.

Στο προθύστερο σχήμα το "τότε" (1990) αντιδιαστέλλεται στο "σήμερα" (2000) με την χρήση του αντιθετικού συνδέσμου "αλλά", ο οποίος σηματοδοτεί και την αλλαγή στην πορεία εξέλιξης των πραγμάτων²⁴. Η συνέχεια του άρθρου που δεν παραθέτω εδώ, αποδίδει τα γεγονότα μέσα από μια κατά βάση χρονική και αιτιακή διάταξη τους. Αυτή η συγκεκριμένη τεχνική της αρχικής αντιπαράθεσης των θριαμβευτικών γενεθλίων του 1990 με τα ανέορτα γενέθλια του 2000 στοχεύει στην διέγερση του ορίζοντα προσδο-

24. Για την χρήση του "αλλά" ως αφηγηματικής τεχνικής και μεθόδου εισαγωγής πληροφοριών μετά από τεχνητή καθυστέρηση, βλ. Hicks 1999: 29.

κίων του αναγνώστη και θεσπίζει την αφήγηση ως διαδικασία απάντησης σ' ένα υπόρρητο "γιατί" του νοούμενου αναγνώστη. Βλέπουμε εδώ πως η αφηγηματική παρουσίαση πρωταρχικά επικεντρώνεται στον παραλήπτη και στοχεύει στην εξασφάλιση της πρόσληψης του άρθρου από αυτόν.

Β. Απόηχος από αφήγηση ελαφρού αισθηματικού μυθιστορηματικού είδους διακρίνεται στις εισαγωγικές φράσεις κεντρικού ειδησιογραφικού άρθρου εφημερίδας [*Το Βήμα*, 9/04/2000, Α29] με τίτλο: "Τι ψηφίζουν οι ξένοι. Οι αναλυτές των ξένων επενδυτικών οίκων ρωτούν για τις διαρθρωτικές αλλαγές:

Ντυμένη με γκριζο κοστούμι, λευκό πουκάμισο και με τα ξανθά μαλλιά μαζεμένα πίσω, απέπνεε σαφώς αέρα επαγγελματισμού. Αναλύτρια ενός από τους μεγαλύτερους επενδυτικούς οίκους με έδρα το Σίτι του Λονδίνου βρισκόταν στην Αθήνα για έναν και μόνο λόγο: να συγκεντρώσει πληροφορίες για τις βουλευτικές εκλογές της 9ης Απριλίου. Δεν ήταν η πρώτη φορά που ερχόταν στην ελληνική πρωτεύουσα, εξ ου και εξέφρασε την έκπληξή της για την έλλειψη κυκλοφοριακής συμφόρησης, την οποία απέδωσε στο μετρό. Πολύ γρήγορα όμως η συζήτηση επικεντρώθηκε σε καθαρά επαγγελματικά θέματα. Θα είναι ισχυρή η κυβέρνηση που θα προκύψει μετά τις εκλογές; Θα βγει ενισχυμένος ο Κ. Σημίτης έναντι των εσωκομματικών αντιπάλων του; Έχει βάθος και ποιότητα στελεχών η ΝΔ;

Η παραπάνω παράγραφος παρουσιάζει πολλαπλό ενδιαφέρον από πλευράς αφηγηματικών τεχνικών. Η εναλλαγή παρελθοντικών χρόνων (παρατατικός, αόριστος: *απέπνεε, βρισκόταν, εξέφρασε*) με τους δυο μέλλοντες έντονης τροπικότητας των τελικών ερωτηματικών φράσεων (*θα είναι, θα βγει*) και τον ατελή ενεστώτα (*έχει βάθος;*) υπηρετεί την διάκριση *προσκήνιο - παρασκήνιο*. Η χρήση του παρατατικού τονίζει τον παρασκηνιακό, υποβοηθητικό χαρακτήρα των αφηγηματικών λεπτομερειών που λειτουργούν ως συμφραζόμενα και συμπληρώνουν την αφηγηματική δράση του προσκήνιου, η οποία συνήθως εκφέρεται σε αόριστο ή αφηγηματικό ενεστώτα²⁵.

1. Γεγονότα σε επίπεδο ιστορίας/Προσκήνιο:

"Αναλύτρια ενός από τους μεγαλύτερους επενδυτικούς οίκους με

25. Για την διάκριση *προσκήνιο - παρασκήνιο* και την περαιτέρω σύνδεση του με τις αιτιακές και χρονικές δομές του αφηγήματος βλ. Labov 1972. Οι κύριες προτάσεις προβάλλουν συνήθως πληροφορίες που ανήκουν στο προσκήνιο, ενώ οι δευτερεύουσες δίνουν πληροφορίες για το σκηνικό της δράσης (Fairclough 1995: 117-124, Halliday 1985).

έδρα το Σίτι του Λονδίνου *βρισκόταν* στην Αθήνα για έναν και μόνο λόγο; να *συγκεντρώσει* πληροφορίες για τις βουλευτικές εκλογές της 9ης Απριλίου <...> *εξέφρασε* την έκπληξή της για την έλλειψη κυκλοφοριακής συμφόρησης, την οποία *απέδωσε* στο μετρό <...> η συζήτηση *επικεντρώθηκε* σε καθαρά επαγγελματικά θέματα".

2. Πληροφορίες Παρασκηνίου:
Ντυμένη <...> μαζεμένα πίσω <...> *απέπνεε* σαφώς <...>. Δεν ήταν η πρώτη φορά που ερχόταν στην ελληνική πρωτεύουσα.
3. Ελεύθερος Ευθύς Λόγος:
Θα είναι ισχυρή η κυβέρνηση που *θα προκύψει* μετά τις εκλογές; *Θα βγει* ενισχυμένος ο Κ. Σημίτης έναντι των εσωκομματικών αντιπάλων του; *Έχει* βάθος και ποιότητα στελεχών η ΝΔ;

Σε επίπεδο αφηγηματικής παρουσίασης η χρονική απόσταση της αρχής (παραθ. 2., *απέπνεε*) υποστηρίζεται στη συνέχεια με την χρήση πλάγιων (παραθ. 1: "*εξέφρασε* <...> μετρό") και ελεύθερων πλάγιων λόγων (παραθ. 1: "<...> *βρισκόταν* στην Αθήνα για έναν και μόνο λόγο: να *συγκεντρώσει*") και αφηγηματικού παρατατικού²⁶ (παραθ. 2: "<...> *Δεν ήταν* η πρώτη φορά που ερχόταν στην ελληνική πρωτεύουσα"). Η απόσταση μειώνεται ανεπαίσθητα, όταν η αφήγηση μεταβαίνει σε αόριστους με τέλειο ποιόν ενεργείας ("*<...> εξέφρασε* την έκπληξή της <...> *απέδωσε* στο μετρό <...> *επικεντρώθηκε*") για να καταλήξει σε ευθείς λόγους με χρήση μέλλοντα και ενεστώτα, ενώ παράλληλα με την σταδιακή αποκάλυψη της ταυτότητας ή και των προθέσεων της ηρωίδας ("αναλύτρια *βρισκόταν* <...> Απριλίου"; χρησιμοποιείται ελεύθερος ευθύς λόγος (Short 1988), τρεις κύριες ερωτηματικές προτάσεις εκφερόμενες σε μέλλοντα και ενεστώτα, άμεσα, χωρίς εισαγωγική πρόταξη (παραθ. 3: "*θα είναι* <...>, *θα βγει* <...>, <...> *έχει*"). Με αυτό τον τρόπο το έδαφος προετοιμάζεται κατάλληλα για την ανάγνωση του υπόλοιπου άρθρου ως απάντησης στα ερωτήματα που τίθενται στην αρχή. Ας σημειωθεί ως ενδεικτικό στοιχείο, και όχι μόνον του συγκεκριμένου άρθρου, πως μόνον η αρχή του συγκεκριμένου ειδησιογραφικού κειμένου εκτρέπεται από τους κειμενικούς κανόνες του είδους²⁷ προς άλλες διακειμενικές συνάψεις ή αφηγηματοποιητικές τεχνικές, προκειμένου να τέρψει, να θέλξει και κυρίως να έλξει την προσοχή του αναγνώστη.

26. Δηλώνει παρελθοντική πράξη, της οποίας η ενέργεια διαρκεί ως το παρόν, βλ. Toolan 1988: 122-137 και Caldas-Coulthard 1994.
27. Γραμμική αιτιακή ή/και χρονική διάταξη γεγονότων, σχολίων και σκέψεων.

Γ. Μικρό δείγμα των αφηγηματικών πρακτικών της έντυπης ειδησιογραφίας παραθέτουμε από τα ευρήματα που εντοπίσαμε σε τίτλους σύντομα ειδησιογραφικών άρθρων εφημερίδων²⁸. Η δραματική αφηγηματοποίηση αποτελεί πάγια πλέον τακτική τιτλοφόρησης:

"Ο δικτάτορας στέλνει στη φυλακή τον αεροπειρατή πρώην πρωθυπουργό",

"Τι άλλαξε στην τουρκική στρατηγική",

"Τι ψηφίζουν τα στελέχη της ΠΟΛΑΝ",

"Τι ενόχλησε τους ξένους τεχνοκράτες",

"Πώς ο υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ, κ. Π. διάλεξε να επικοινωνήσει με την ειδική κατηγορία των ψηφοφόρων, τους τυφλούς" [*Το Βήμα*, 9-4-2000, Α24].

Οι παραπάνω σχέσεις τίτλου - σύντομου κειμένου, περίπου 160 λέξεων, οργανώνονται πάνω στην λογική δομή: "πρόβλημα-λύση", "ερώτηση-απάντηση" (Thompson 1997). Η ολοένα και συχνότερη περίπτωση οργάνωσης της ρητορικής δομής δημοσιογραφικών κειμένων πάνω σε παρόμοια μοντέλα λογικής και αιτιακής διάταξης της πληροφορίας εμπλουτίζουν και ποικίλλουν τον στεγνά χρονογραφικό λόγο του σύντομου ειδησιογραφικού ρεπορτάζ (van Dijk 1977).

3. Αφηγήσεις στην τηλεοπτική ειδησιογραφία

Στη συνέχεια τώρα, θα αναφερθούμε μέσα από ένα πολύ σύντομο παράδειγμα στην τηλεοπτική ειδησιογραφία, η οποία χρησιμοποιεί την τεχνολογία όλο και περισσότερο, με αποτέλεσμα τον συνεχή μετασχηματισμό του λόγου της, τις συνεχώς νέες δυνατότητες διατύπωσης και πρόσμειξης των μέσων της. Μια σειρά απαιτητικών ερωτημάτων γλωσσολογικής και σημειωτικής τάξης - που δεν θα απαντηθούν βέβαια εδώ - ελέγχουν ήδη την πρώτη προσέγγιση του θέματος. Ποια είναι η σχέση της φωνής και του φωνούμενου κειμένου με την εικόνα που προβάλλεται; Είναι μια σχέση ισοδυναμίας, υποκατάστασης, συνάφειας, αναπλήρωσης κ.ο.κ.²⁹; Ποιες είναι οι παραθεματικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται στον τηλεοπτικό λόγο; Ποιος

28. Για την τιτλοφόρηση δημοσιογραφικών κειμένων, βλ. σχετικά Χατζησαββίδης 1997.

29. Πολλοί μελετητές θεώρησαν πως με την προτεινόμενη μέθοδο της "οπτικής σημειολογίας" [visual semiotics] προσεγγίζονται καλύτερα οι αναλύσεις του τηλεοπτικού λόγου όσον αφορά τις εικόνες και τα κείμενα. Βλ. για παράδειγμα την "κοινωνική σημειολογία" των Kress & van Leeuwen 1990.

είναι ο ρόλος της οπτικής σύνταξης, του ηχητικού και οπτικού μοντάζ, του ηλεκτρονικού κειμένου;

Ήδη στην Βρετανία της δεκαετίας του 1970 υπήρχε διαμορφωμένη μια κοινή συνείδηση που πίστωνε τους κρατικούς τηλεοπτικούς οργανισμούς (ειδικότερα την British Broadcasting Corporation) με μια άνευ όρων αντικειμενικότητα (Hartley 1982). Η αξιοπιστία των ειδησιογραφικών πηγών δοκιμάστηκε κατά καιρούς από διάφορες έρευνες, οι οποίες κατέληγαν στην εμπέδωση της διαπίστωσης πως "η κάμερα δεν λέει ποτέ ψέματα", εφ' όσον δεν χρησιμοποιεί, για να εκφραστεί, το πρώτο ενικό πρόσωπο, την κατ' εξοχήν δηλαδή υφολογική επιλογή της υποκειμενικότητας. Τριάντα χρόνια μετά, μπορούμε να θέσουμε εκ νέου το ερώτημα που ακούγεται σχεδόν ρητορικό: τελικά μπορεί η ειδησιογραφική κάμερα να πει ψέματα, να πλάσει μύθους ή όχι;

3.1. Οι ελληνικές βουλευτικές εκλογές της 9ης Απριλίου 2000 στην τηλεοπτική ειδησιογραφία

Σύμφωνα με την θεωρία της αφήγησης, αλλά και την θεωρία της γλωσσικής ποικιλίας (Σετάτος 1992), υπάρχει πάντα η δυνατότητα να αφηγηθούμε με δύο τουλάχιστον τρόπους μια σειρά γεγονότα). Αυτό το πιστοποιήσαμε και στην περίπτωση της επομένης των ελληνικών βουλευτικών εκλογών της 9ης Απριλίου 2000. Σε συγκεκριμένο κρατικό τηλεοπτικό σταθμό, θεωρήθηκε καλό να συμπεριληφθεί ως μέρος του βασικού κορμού της ειδησιογραφικής ύλης του δελτίου ειδήσεων, και υπό μορφή κινηματογραφικού αφηγήματος, διάρκειας τριών ακριβώς πρώτων λεπτών, η διαδικασία έκβασης των τελικών αποτελεσμάτων. Είχε προηγηθεί, βεβαίως, η λεπτομερής -με συνεντεύξεις, σχόλια και ρεπορτάζ- παρουσίαση των εκλογικών αποτελεσμάτων, είχαν πληρωθεί, δηλαδή, οι απαιτήσεις 'ορθότητας' της αντικειμενικής ενημέρωσης, όταν ο τηλεοπτικός λόγος κάνοντας χρήση της δύναμης των εικόνων του μεταμφέστηκε -για να τέρψει- σε μια ιστορία με ηδύτητα, αρχή, μέση και ευτυχές τέλος, μουσική επένδυση κλπ. Το "παραμύθι" είχε τον σχετικά βαρύγδουπο τίτλο *το Χρονικό της Αγωνίας*.

Για ποιο κειμενικό είδος όμως πρόκειται στην περίπτωση αυτή; Το *Χρονικό* ή *Χρονογράφημα*, όπως και η γενεαλογική καταγραφή, δεν αποτελούν a priori αφηγήματα στην τυπολογία των κειμενικών ειδών. Οι κατάλογοι ιστορικών συμβάντων (White 1980: 6-8) σε απλή χρονολογική διάταξη, η απλή χρονολογική καταγραφή χωρίς ερμηνευτική αφηγηματική σκευή, δεν αρκούν για να έχουμε αυτόχρονα ολοκληρωμένο ιστορικό αφήγημα³⁰. Για

30. Όπως για παράδειγμα, η περίπτωση της καταγραφής των ιστορικών γεγονότων από

να συμβεί αυτό, θα πρέπει να υπάρχει μια δομή με σημασιακή τάξη και με μια νοηματική αλληλουχία³¹. Στην περίπτωση της απλής χρονολογικής καταγραφής (*Χρονικό*) τα γεγονότα ονομάζονται χωρίς να συσχετίζονται αιτιακά ή αφηγηματικά μεταξύ τους³².

Όπως ήδη επισημάνθηκε, η αφηγηματοποίηση είναι μια πράξη αναγωγής του λόγου: επιβάλλει δηλ. μια συγκεκριμένη αφηγηματική δομή, και υποβάλλει τα ιστορικά δεδομένα με τις ελλειμματικές τους αφηγηματικές διαστάσεις σε ένα αφηγηματικό σχήμα με αρχή, μέση και τέλος³³. Δύο αντίρροπες δυνάμεις ελέγχουν την εκφορά του ειδησιογραφικού λόγου, ιδιαίτερα του τηλεοπτικού. Αφ' ενός, η ειδησιολογική αξιοπιστία και υπευθυνότητα που πρέπει να διέπει ένα δελτίο ειδήσεων, υπηρετείται από διάφορα τεχνάσματα της ρητορικής της *γεγονοτικότητας* (factuality), όπως η απόδοση δηλώσεων από αξιόπιστες πηγές της εξουσίας, συνεντεύξεις, ρεπορτάζ, αποσπάσματα φιλμ κλπ. (Almeida 1992). Αφ' ετέρου, κάτω από την πίεση του αιτήματος της ψυχαγωγίας, η λιτή ειδησιολογική αφήγηση υποκύπτει σε μια αφηγηματοποιητική διαδικασία (Tolson 1996: 42). Η αφηγηματοποίηση των γεγονότων-ειδήσεων δεν παρατηρείται μόνο μέσα στον πυρήνα του κεντρικού δελτίου, αλλά και εκτός, σε συμπληρωματικά ρεπορτάζ ή σε ενημερωτικές εκπομπές και έχει πολλές φορές την μορφή επαναληπτικής συγκεκριμενοποίησης ενός σημαντικού θέματος της τρέχουσας ειδησιογραφίας.

Στο συγκεκριμένο δείγμα τηλεοπτικής ειδησιογραφίας που θα παραθέσουμε, την εισαγωγή στην αφηγηματοποιημένη εκδοχή των τελικών εκλογικών αποτελεσμάτων, μετά το πέρας του κεντρικού δελτίου, κάνει και πάλι η συντάκτρια-εκφωνήτρια του δελτίου με την ακόλουθη φράση: *"Ήταν η βραδιά των εκπλήξεων και των ανατροπών, των αντιφατικών αισθημάτων*

τους χρονογράφους των "anuals". Ο White (1980: 7) παραθέτει από την σειρά *Monumenta Germaniae Historica/Scriptores* τις αναφορές για την περίοδο 709-734. Για παράδειγμα, οι εγγραφές έχουν την εξής μορφή: 709/ *σκληρός χειμώνας. Πέθανε ο Δούκας τον Gottfried. 712/ Πλημύρες παντού. 718/ Ο Κάρολος κατατρόπωσε τους Σάξονες. Μεγάλη πανωλεθρία.*

31. Βλ. π.χ. την ανάλυση του λόγου στα 'Απομνημονεύματα' του στρατηγού Μακρυγιάννη ως υποδειγματικού αφηγηματικού λόγου (Μπαμπινιώτης 1991).
32. Θα μπορούσαμε να συσχετίσουμε την δομή του *Χρονικού* με την κατά τον Jakobson (1997) αφασική διαταραχή της λειτουργίας του συνταγματικού άξονα της γλώσσας (αδυναμία απόδοσης συνταγματικής συνάφειας), σύμφωνα με την οποία υπάρχει αδυναμία αναγωγικού συσχετισμού [του καταλόγου] των λέξεων σε προτάσεις με νόημα.
33. Ο Trew (1979) μελέτησε ακριβώς την διαδικασία μετασχηματισμού των ειδήσεων από τις πηγές-πρακτορεία ειδήσεων (*source-domain*) στα ειδησιογραφικά ρεπορτάζ των εφημερίδων (*target-domain*). Παραμένει πάντα καιρίο το παράδειγμα γλωσσικών και συντακτικών επιλογών στην περίφημη φράση από τίτλο της εφημερίδας The Times (1975): *Rioting blacks shot dead by police as ANC leader meet.*

στους οπαδούς και τα κομματικά επιτελεία". Την φράση της εκφωνήτριας ακολουθεί το πρώτο πλάνο με τις σημαίες που σείονται, φέροντας και τον τίτλο σε κεφαλαιογράμματα γραφή, "ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ". Η ιστορία χωρίζεται σε έξι υποενότητες. Ακόμα και στην εν σειρά διάταξη των τίτλων της κάθε υποενότητας αναγνωρίζουμε την ρήξη, την περιπέτεια και την τελική επανόρθωση της ισορροπίας, στοιχεία δηλαδή μιας αφηγηματικής δομής κλασσικού τύπου (Rimmon 1983) ή και ενός παραμυθιού (Propp 1988).

Την οπτική προβολή των τίτλων ακολουθεί η προφορική αφήγηση, η οποία γίνεται από έναν αφανή αφηγητή/ρεπόρτερ, η φωνή του οποίου συνοδεύει (voice over) τα πλάνα που προβάλλονται:

ΦΩΝΟΥΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΕΙΚΟΝΑ

1. "ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ"

[τίτλος είδησης]

Πλάνα εναλλασσόμενα με πράσινες και μπλε σημαίες που σείονται

Όρα 7 χθες το απόγευμα τα πρώτα αποτελέσματα των exit poll βγαίνουν στον αέρα. Δίνουν μικρό προβάδισμα στη ΝΔ. Εξαίρεση η Ελληνική Τηλεόραση (ΕΤ) που όπως φάνηκε στην συνέχεια ήταν η μόνη που έδωσε με ακρίβεια το αποτέλεσμα. Στο εκλογικό κέντρο του ΠΑΣΟΚ πρόσωπα σφιγμένα. Η αβεβαιότητα μεγάλη. Η μάχη προμηνύεται σκληρή. Στη Χ. Τρικούπη συνιστούν ψυχραιμία.

[Συνέντευξη εκπροσώπου] "Χρειάζεται μια αναμονή λίγου χρόνου με ψυχραιμία και νηφαλιότητα. Μέχρι τώρα έχουν μιλήσει οι ερευνητές, οι αναλυτές και οι δημοσκόποι. Ας α-

2. Η ΩΡΑ ΤΩΝ EXIT POLLS

[τίτλος είδησης]

(διάρκεια σκηνης: 45")

Πλάνα με συνέντευξη εκπρ. του ΠΑΣΟΚ

ΦΩΝΟΥΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

φήσουμε να καταγραφεί η λαϊκή ετυμολογία".

Στο εκλογικό κέντρο της ΝΔ στην πλατεία συντάγματος τα συναισθήματα εντελώς διαφορετικά. Τα exit polls που δίνουν ελαφρύ προβάδισμα βγάζουν στους δρόμους τους οπαδούς της ΝΔ. Τα χαμόγελα δίνουν και παίρνουν. Οι πανηγυρισμοί στα γραφεία αρχίζουν. Κλίμα εφορίας και στην Ρηγίλλης. Λίγο μετά τις 8 το απόγευμα φτάνει στα γραφεία του κόμματος, η Ν. Μ. [ακούγεται απόμακρη η φωνή της Ν. Μ. μέσα από πανηγυρισμούς να λέει "όλα καλά"]. Τίποτα όμως δεν είχε κριθεί οριστικά. Τα ποσοστά αρχίζουν να ανεβοκατεβαίνουν. Η αγωνία στο αποκορύφωμά της. Οι ερμηνείες πολλές. Γύρω στις 9.30 το θρίλερ κορυφώνεται.

Η απόλυτη ισοπαλία δεν φαντάζει μακριά.

[συνέντευξη Κ.Σ.: "Η νύχτα έχει ακόμα πολύ δρόμο μπροστά της. Καλό είναι να μην φωνασκούμε, να μην βιαζόμαστε και προπαντός να μην διαψευδούμε".

Στη δίνη της αναμονής ο εκπρόσωπος της ΝΔ κάνει λόγο για μη συνεργασία των εκπροσώπων της

EIKONA

3. ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΡΗ-ΓΙΑΛΛΗΣ [τίτλος είδησης] (διάρκεια σκηνης: 80")

Κόσμος έξω από το εκλογικό κέντρο της ΝΔ. Κοντινά ή μακρινά πλάνα με εναγκαλισμούς ή εκδηλώσεις ενθουσιασμού των οπαδών της ΝΔ. Σημαίες, φωνές ενθουσιασμού, πλάνα από το συγκεντρωμένο πλήθος.

4. ΙΣΟΠΑΛΙΑ

[τίτλος είδησης] (διάρκεια 30")

Πλάνο κτιρίου της ελληνικής Βουλής, φωτισμένο στο βάθος

Πλάνα με συνέντευξη Κ. Σ.

Σημαίες της ΝΔ που σείονται. Κοντινό πλάνο Κ. Σ. (εκπρ. τύπου της ΝΔ)

ΦΩΝΟΥΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΝΔ με το υπουργείο εσωτερικών (συνέντευξη Εκπροσώπου τύπου της ΝΔ). Όσο περνάει η ώρα τους πρώτους πανηγυρισμούς στην πλατεία συντάγματος διαδέχεται ο σκεπτικισμός.

Η νίκη που έδειξαν τα exit polls δεν είναι και τόσο εύκολη. Μπορεί και να χάσουμε λένε μερικοί.

Η ροή των αποτελεσμάτων προχωρά και το ΠΑΣΟΚ προσπερνά έστω και με βραχεία κεφαλή. Το χαμόγελο επανέρχεται σιγά σιγά στους οπαδούς του ΠΑΣΟΚ. Οι οπαδοί της ΝΔ μουδιάζουν και καταλαβαίνουν πως όσο περνά η ώρα ο χρόνος λειτουργεί εις βάρος τους. Στις 11.30 το βράδυ όλα φαίνεται πως ξεκαθαρίζουν. Το ΠΑΣΟΚ είναι οριακά μπροστά.

Στην πλατεία Κλαυθμώνος το πανηγύρι αρχίζει. Το γλέντι ξεκινά και σε άλλες πόλεις της χώρας.

ΕΙΚΟΝΑ

Πλάνο με σημαίες ακίνητες

Πλάνο οπαδών του ΠΑΣΟΚ. Μουσική υπόκρουση από το τραγούδι του συνθέτη Μάνου Αο'ιζου "Θα τον γυρίσουμε τον ήλιο"

5. ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑ ΠΑΣΟΚ
[τίτλος είδησης] (διάρκεια 20")

Πλάνα με οπαδούς και σημαίες του ΠΑΣΟΚ

Πλάνα κοντινά με πολύ φως, εικόνες με κυρίαρχο το κόκκινο χρώμα

6. ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ
[τίτλος είδησης] (διάρκεια 45")

Πλάνο κοντινό με σημαία που απεικονίζει τον πράσινο ήλιο, σύμβολο του ΠΑΣΟΚ

Σε επίπεδο διάταξης του λόγου αναγνωρίζουμε κάποιες από τις ειδολογικές συμβάσεις των "σκληρών" ειδήσεων: τον συμπαγή πυρήνα της ειδήσης που αποτελείται από έναν τίτλο ή ακόμη και από έναν υπότιτλο, καθώς και μία παράγραφο που μας επεξηγεί κάθε φορά το σχετικό με τον τίτλο περιεχόμενο. Μια σειρά συμπληρωματικών πληροφοριών (εικόνες, πλάνα και σχολιασμοί) ολοκληρώνουν την ειδήση. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο τίτλος προτάσσεται με κεφαλαιογράμματα γραφή στην οθόνη (βλ. δεξιά στήλη του παραπάνω σχεδιαγράμματος), και ακολουθεί το φωνούμενο κείμενο (βλ. αριστερή στήλη) που σχολιάζει σειρά από εικόνες που προβάλλονται ταυτόχρονα.

Σε επίπεδο αφηγηματικής δομής αναγνωρίζουμε μόνο μερικά από τα συστατικά στοιχεία της πρωτογενούς δομής της *ιστορίας*. Στην διάρκεια των 4.30 ωρών του *αφηγημένου* χρόνου (πρώτη χρονική ένδειξη 7 το απόγευμα, τελευταία χρονική ένδειξη 11.30 το βράδυ) έχουμε την διαδικασία ρήξης με μια δεδομένη κατάσταση πραγμάτων και την τελική τροποποίηση της κατάστασης μετά από κάποια συμβάντα, τα οποία ωστόσο δεν οφείλονται σε αναγνωρίσιμους χαρακτήρες ή την εμπρόθετη δράση τους. Καταγράφεται μόνον η αντίδραση ενός απρόσωπου συλλογικού υποκειμένου (τα "πρόσωπα", "οι οπαδοί") σε εξωτερικούς παράγοντες (ποσοστά αποτελεσμάτων), οι οποίοι επιφέρουν αλλαγή του τελικού εκλογικού αποτελέσματος (εκλογική νίκη του συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος). Θα λέγαμε πως σ' αυτήν την περίπτωση η αφηγηματική σύμβαση υπακούει στην απλή δομή "Προσανατολισμός-Επιπλοκή-Λύση" ("Orientation-Complication-Resolution", Labov & Waletzky 1967). Κατά τα άλλα, φαίνεται πως *Το Χρονικό της Αγωνίας*, ως ατελές αφήγημα, εντάσσεται ευκολότερα στο αφηγηματικό είδος του χρονικού ή χρονογραφήματος, εφ' όσον, περιοριζόμενο στην καταγραφή των γεγονότων, των συναισθημάτων και αντιδράσεων παρισταμένων οπαδών, τελειώνει με την αναφορά στο παρόν του χρονογράφου ("το πανηγύρι αρχίζει" κλπ.) και αποτυγχάνει στην επίτευξη αφηγηματικής κατακλείδας ή 'διδακτικού' επιμυθίου, όρου απαραίτητου για την αφηγηματική ολοκλήρωση (White 1980: 16).

Ο μετασχηματισμός μέρους της βασικής ειδησιογραφικής ύλης του δελτίου ειδήσεων σε αφήγημα παραπέμπει στον διαχωρισμό που κάνει ο White (1980) μεταξύ ενός χρονογραφικού τρόπου που καταγράφει σειρές συμβάντων χωρίς να τις υποβάλλει αναγκαστικά σε ερμηνευτικά σχήματα, και ενός τρόπου αφηγηματοποιητικής αξιολόγησης που όχι μόνο παραθέτει εν σειρά τα γεγονότα, αλλά και τα συνδέει με συγκεκριμένες αιτίες και αποτελέσματα, με μια αρχή, μέση και συγκεκριμένο τέλος. Πίσω από την αφηγηματοποιημένη δηλ. εκδοχή των γεγονότων κρύβεται πάντα μια άλλη αφήγηση λιγότερο πλήρης, λιγότερο εξηγητική. Στο συγκεκριμένο *Χρονικό της*

Αγωνίας, ο λόγος φαίνεται να υπακούει στον ηδονισμό της αφήγησης της "αγωνίας" για τα εκλογικά αποτελέσματα μάλλον παρά στις επιταγές της αιτιακής εξιστόρησης του πραγματικού³⁴.

Η χρήση του σκηνικού ενεστώτα σε όλη την έκταση του φωνούμενου κειμένου, ανεξαρτήτως προσκηνιακής δράσης ή σχολιαστικών πληροφοριών, χωρίς δηλαδή εναλλαγή με αόριστο ή άλλους παρελθοντικούς χρόνους, παραπέμπει σε τεχνικές των λαϊκών προφορικών αφηγήσεων, στις οποίες ο ενεστώς χρησιμοποιείται σε εκείνα τα σημεία αφήγησης που υπογραμμίζεται η ρήξη και η αλλαγή πορείας των γεγονότων³⁵. Η Kosloff (1992) σε αυτό το σημείο προτείνει μια συγκριτική εξέταση των τηλεοπτικών αφηγημάτων και των προφορικών λαϊκών αφηγήσεων, γιατί θεωρεί πως ο τηλεοπτικός απρόσωπος λόγος προκειμένου να προσωποποιήσει το ύφος του, οικειοποιείται διάφορες τεχνικές από τον χώρο των προφορικών αφηγήσεων. Στην τηλεοπτική ειδησιογραφία η ποικιλία των ειδών λόγου που εμπλέκονται, ελέγχεται τρόπον τινά από τις οπτικές και ηχητικές τεχνικές του μοντάζ -πολλές φορές πρόχειρες και κακότεχνες- που επιχειρούν ένα οπτικό "κλείσιμο" (Tolson 1996: 33-38, Schaefer 1997). Επίσης, στην διάρκεια των τηλεοπτικών ειδήσεων η εστίαση ή επιλογή σε κάποιες λεπτομέρειες και στοιχεία περιγραφής λειτουργεί συνεκδοχικά ως αντιπροσωπευτική δηλ. ένδειξη μιας ολότητας, ενός συνόλου (Brosius, Donsbach et al. 1996).

Στην περίπτωση του φωνούμενου κειμένου, το ατελές ποιόν ενεργείας του ενεστώτα σε συνδυασμό με την χρήση μεταφορών³⁶, τον συναισθηματικό, ελλειπτικό λόγο (ονοματικές φράσεις), την διαδοχή πλάνων από πανηγυρίζοντες και κατηφείς ψηφοφόρους, παράγει έναν τηλεοπτικό λόγο που αγγίζει τα όρια της αληθοφανούς υπερβολής. Στο συγκεκριμένο δείγμα, η ηλεκτρονική εικόνα με την μεταφορική δύναμη του "παρόντος" της υπερδιπλασιάζει την φθαρτή και ατελή παροντικότητα του ενεστώτα - "τώρα λέω,

34. Ο Culler (1981, στο κεφάλαιο με τίτλο "Story and discourse in the analysis of narrative") έχει ήδη καταδείξει την προτεραιότητα του *λόγου* έναντι της *ιστορίας*, καθώς και την κυκλικότητα των επιχειρημάτων που υποστηρίζουν αυτή τη διάκριση.
35. Πρόκειται για τον ενεστώτα που δεν ακολουθεί την δράση των γεγονότων, αλλά καταγράφει και περιγράφει σκηνές. Η συνεχής χρήση του σκηνικού ενεστώτα μιμείται την "ισόχρονη αφήγηση" (*récit isochrone*), την υποθετική εκείνη κατηγορία αφηγήματος, στην οποία η διάρκεια της ιστορίας, του αφηγημένου χρόνου, ταυτίζεται με το μήκος του αφηγήματος, χωρίς καμία αλλαγή στην ταχύτητα, επιτάχυνση ή επιβράδυνση του ρυθμού της αφήγησης (Genette 1980: 88).
36. Μερικές από αυτές τις μεταφορές: *η μάχη που προμηνύεται σκληρή, τα χαμόγελα δίνουν και παίρνουν, το θρίλερ κορυφώνεται, κλίμα ευφορίας, πρόσωπα σφιγμένα, η ροή των αποτελεσμάτων κλπ.*

ομιλώ" (*Jetzt sagen* - Ricoeur 1980: 167-169)³⁷, αναστέλλοντας έτσι την βασική συστατική συνθήκη του αφηγήματος, την "αναπαράσταση παλαιών βιωμάτων και εμπειριών" (Toolan 1988: 6).

Το τηλεοπτικό αφήγημα στην ειδησιογραφία αναπαράγει πολιτισμικά και κοινωνικά στερεότυπα³⁸, αποσκοπεί στην βεβαίωση όσων ήδη γνωρίζουμε, δεσμεύεται στην ανάγκη της τηλεόρασης για ζωντανή επικοινωνία, αλλά και θέλει να καλύψει τις αναμονές όλο και πλατύτερης μάζας τηλεθεατών. Για να υπηρετήσει όλα αυτά τα ετεροβαρή αιτήματα, η τηλεοπτική ειδησιογραφία διαχειρίζεται ένα φιλικό οπτικό υλικό, το οποίο υποστηρίζει με εικόνες από την επικαιρότητα του "έξω κόσμου" για την οποία γίνεται λόγος. Αυτό γίνεται συνήθως με τρεις τρόπους: πλάνα με φωνή του αφηγητή (voice over) και σχετικές εικόνες, πλάνα με τον δημοσιογράφο να μιλά μπροστά στην κάμερα και πλάνα με την παρουσία του εκάστοτε ομιλητή που δίνει συνέντευξη (Hartley 1982). Για την τηλεοπτική ειδησιογραφία οι αναλύσεις θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν μεθόδους σημειολογικής ανάλυσης των σχέσεων γλώσσας/λόγου και κινούμενης εικόνας (Πασχαλίδης 1986). Η αφήγηση στην τηλεοπτική ειδησιογραφία παρουσιάζει τα ακόλουθα δομικά χαρακτηριστικά κατ' επανάληψη:

- 1) απροσδόκητες διαπλοκές αφηγηματοποιητικών και συνομιλιακών τρόπων του λόγου
- 2) υπονόμηση της μιας και μόνης οπτικής γωνίας
- 3) συγκρότηση και προβολή συλλογικής ταυτότητας
- 4) εναλλαγές πολλών ομιλητών χωρίς εισαγωγική πρόταξη
- 5) ασαφή όρια μεταξύ λόγου του αφηγητή/εκφωνητή και παρατιθέμενου λόγου του πολιτικού, θεσμικού ή άλλου εκπροσώπου.

4. Συμπεράσματα

Εξετάσαμε, ενδεικτικά, τους τρόπους με τους οποίους η είδηση, προκειμένου να επικοινωνήσει το γνωστικό της περιεχόμενο και να γίνει κατανοητή,

37. Πολύ ενδιαφέρονσα είναι επίσης η σχέση του χρόνου ανάγνωσης με τον χρόνο της ιστορίας, στα λεγόμενα κυβερνοαφηγήματα του διαδικτύου (Landow 1992, Aarseth 1997).

38. Ούτως ή άλλως ο όρος *στερεότυπο*, εκτός του ότι νοηματικά συνδέεται με την έλλειψη πρωτοτυπίας, έλκει την ετυμολογική καταγωγή του από τον χώρο των μέσων και μάλιστα της τυπογραφίας. Σύμφωνα με το Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας του Δ. Δημητράκου (τόμος 8, σελ. 6677) η *στερεοτυπία* είναι "ή εκ στοιχειοθετημένης τυπογραφικής σελίδος ληψίς αρνητικού αντίτυπου, έφ' ου χύνεται μολυβδόγραμμα εν ρευστή καταστάσει, αποτελούν μετά την ψύξιν την έκτυπον μεταλλίνην πλάκα την χρησιμοποιουμένην δια τήν έκτύπωσιν".

οργανώνεται ως αφήγημα -είτε πρόκειται για μια απλή χρονολογική καταγραφή, είτε για μια πιο σύνθετη -αν και στην περίπτωση μας προχειρότατη- αφηγηματοποιημένη εκδοχή των συμβάντων. Όπως είδαμε, η αριότι φθαρτή αξία της επίκαιρης είδησης μαζί με το αμείλικτο αίτημα της μεγιστοποίησης της κυκλοφορίας, της ακροαματικότητας κλπ., συνιστούν ένα συνθλιπτικό δίδυμο που εστιάζει στην εύκολη, γρήγορη και μαζική κατανάλωση της πληροφορίας και της ενημέρωσης.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, ο λόγος των μέσων διαμορφώνει τις γλωσσικές πρακτικές και επιλογές πέρα και έξω από τα μέσα. Οι νέες εστίες έρευνας που προκύπτουν υπαγορεύουν την αναγκαιότητα μιας νέας τυπολογίας του λόγου που θα μελετά την υβριδική μείξη των κειμενικών ειδών στο περιβάλλον των μέσων. Πληροφορία, πειθώ, αφήγηση, περιγραφή, ψυχαγωγική συνομιλία, διακειμενική ετερογένεια κλπ. είναι μόνον κάποια από τα είδη που εγκιβωτίζονται στο πεδίο του λόγου της ειδησιογραφίας που μόλις ελάχιστα αποπειραθήκαμε να χαρτογραφήσουμε. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, συμπερασματικά, διαπιστώσαμε πως η χρήση μυθοπλαστικών αφηγηματοποιήσεων στην ειδησιογραφία, και ειδικότερα στην τηλεοπτική ειδησιογραφία (3.1.), αναπαράγει σχέσεις εξουσίας και κυρίαρχα κοινωνικά και πολιτισμικά στερεότυπα.

Μέσα από την οιονεί μυθοπλαστική της αθωότητα η ειδησιογραφική αφηγηματοποίηση των γεγονότων αξιολογεί, ερμηνεύει και κατασκευάζει νόημα. Η αφηγηματοποίηση θεωρείται μια από τις συνηθέστερες μεθόδους για την εφαρμογή μιας τάξης ή/και μιας προοπτικής στην εμπειρία και στο βίωμα, ενώ συγχρόνως υπηρετεί την ανάγκη για κατάληξη, επίλογο και επιμύθιο, την ανάγκη για μια ιστορική ερμηνεία των αφηγημένων γεγονότων³⁹. Δεν είναι τυχαίο εξ άλλου πως εξέχοντες θεωρητικοί της αφήγησης όπως ο White (1980) ή ο Scholes (1980) επισήμαναν ήδη πολύ νωρίς πως η αξία της αφηγηματικότητας ως τρόπου οργάνωσης και κατανόησης της πραγματικότητας, συντηρεί τις ισχύουσες πολιτικές και κοινωνικές συμβάσεις⁴⁰. Στην ειδησιογραφία γενικότερα, ο βαθμός αφηγηματοποίησης κυμαίνεται από την γραμμική καταγραφή συμβάντων, μέχρι και την πλήρη αφηγηματοποίηση που υποβάλλει τα πραγματικά γεγονотικά δεδομένα σε ερμηνευτικά σχήματα αιτίου και αιτιατού. Σ' αυτήν την τελευταία περίπτωση η αφηγη-

39. Ο White (1980) 'στιγματίζει' τις ιστορικές αφηγήσεις του 19ου αιώνα, οι οποίες δεν αρκέστηκαν στην απλή καταγραφή των γεγονότων (όπως τα μεσαιωνικά κείμενα), αλλά προτάσσουν την ιδεολογική και ηθικολογική αξιολογική κρίση με την επιβολή μιας αφηγηματικής ερμηνευτικής δομής.

40. Ο Scholes (1980) παρατηρεί πως η αφήγηση ως άλλο "όπιο" του λαού επιτελεί την μυστικοπαθή συγκάλυψη του πραγματικού με την δημιουργία μιας "ψευδαίσθησης συνέχειας και σειράς".

ματοποίηση ως επικοινωνιακή στρατηγική ενέχεται σε μια *αδιαφάνεια*, η οποία πολλές φορές συνεπιφέρει την ιδεολογική και συναισθηματική χειραγώγηση του αποδέκτη της (Altheide & Michalowski 1999).

Στο κείμενο αυτό, η προσέγγιση της αφήγησης ως επικοινωνιακής τεχνικής είναι περιγραφική. Δεν προβαίνει σε ρυθμιστικές ή κανονιστικές προτάσεις που θα αντιστρατεύονται αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε *αφηγηματικό ηγεμονισμό*⁴¹. Συμπερασματικά, ωστόσο, διανοίγονται κάποια θέματα στο σχετικό πεδίο προβληματισμού. Απαριθμούμε μόνον μερικά, επιλεκτικά:

1) ποιες μπορεί να είναι οι συνέπειες μιας άκρατης αφηγηματοποίησης στις λειτουργίες της δημοσιογραφίας του δυτικού κόσμου;

2) με ποιους τρόπους τελικά οι μορφές αφήγησης επηρεάζουν το δικαίωμα στην γνώση, την πληροφόρηση και την ενημέρωση του πολίτη;

3) ποια είναι η σχέση των παγκόσμιων "κειμένων" της τηλεοπτικής ειδησιογραφίας με την αφηγηματοποίηση, και ποια η επίδρασή τους στην κατασκευή τοπικών, εγχώριων απ' τη μια, αλλά και παγκόσμιων νοημάτων, αφηγημάτων από την άλλη;

4) πόσο αληθεύει ο ισχυρισμός πολλών πως η απουσία αφηγηματικών τεχνικών από την ειδησιογραφία οδηγεί στην παραίτηση, την συναισθηματική αδράνεια απέναντι στα κοινά;

5) τέλος, πόσο επίκαιρα είναι τα ιδιαίτερα αυτά θέματα που μας απασχόλησαν εδώ; Μήπως δεν καταγράφονται και ως θέματα κεντρικού ενδιαφέροντος από την αρχαιότητα, όσα θέματα αφορούσαν στην σχέση του αρχηγού του κράτους με την αγορά, το δημόσιο χώρο, τον πολίτη σε τελευταία ανάλυση;

Η δική μας ανάγνωση δεν διευκολύνει τις απαντήσεις. Συνεισφέρει ενδεχομένως στην διαπίστωση πως τα ειδικά ειδησιογραφικά κείμενα σχοινοβατούν μεταξύ *ενημέρωσης* και *κατευναστικής εξημέρωσης* του παραλήπτη ενός λόγου κατ' εξοχήν πολιτικού που ονομάζεται "ειδησιογραφία".

Μαρία Κακαβούλια
Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών
και Κοινωνικών Επιστημών
e-mail: markak@panteion.gr

41. Ο White (1980) δεν διστάζει να προτείνει την αντίσταση στην αφηγηματοποίηση και στην αφηγηματική ρητορική της εξουσιαστικής αυθεντίας. Τάσσεται υπέρ μιας -όπως την ονομάζει- αντι-αφηγηματικής στάσης απέναντι στα γεγονότα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aarseth, J. E. 1997: *Cybertext. Perspectives on Ergodic Literature*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Austin, J. L. 1962: *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Almeida, E. P. 1992: "A category system for the analysis of factuality in newspaper discourse". *Text* 12 (2), 233-262.
- Altheide, D. L. & Michalowski, R. S. 1999: "Fear in the news: A discourse of control". *Sociological Quarterly* 40 (3), 475-503.
- Bakhtin, M. M. 1986: *Speech Genres and Other Late Essays*. Austin: Texas University Press.
- Bal, M. 1985: *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative* (μτφρ. C. van Boheemen). Toronto: Toronto University Press.
- Barthes, R. 1977: *Image, Music, Text: Essays selected and edited by Stephen Heath*. New York: Fontana.
- Batz, R. 1992: *Französische Fernsehnachrichten als kultureller Text*. Tübingen: Niemeyer.
- Bell, A. 1984: "Language style as audience design". *Language in Society* 13 , 145-204.
- Bell, A. 1991: *The Language of News Media*. Oxford: Oxford University Press.
- Bentele, G. 1985: "Die Analyse von Mediensprachen am Beispiel von Fernsehnachrichten". Στο G. Bentele & L. E. W. B. Hess (εκδ.), *Zeichengebrauch in Massenmedien: Zum Verhältnis von sprachlicher und nichtsprachlicher Information in Hörfunk, Film und Fernsehen*. Tübingen: Niemeyer, 95-127.
- Benveniste, E. 1971: *Problems in General Linguistics* (μτφρ. M. E. Meek). Coral Gables, Fla: Miami University Press.
- Berger, A. A. 1997: *Narratives in Popular Culture, Media, and Everyday Life*. London: Sage.
- Brosius, H. B., Donsbach, W. & Birk, M. 1996: "How Do Text-Picture Relations Affect the Informational Effectiveness of Television Newscasts". *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 40 (2), 180-195.
- Caldas-Coulthard, C. R. 1994: "On reporting reporting: The representation of speech in factual and fictional narratives". Στο M. Coulthard (εκδ.), *Advances in Written Text Analysis*, London: Routledge, 295-308.
- Culler, J. 1981: *The Pursuit of Signs*. London: Routledge.
- Dijk van, T. A. 1977: *Text and Context*. London: Longman.
- Dijk van, T. A. 1997: *Discourse Studies*. 2 τόμοι. London: Sage.
- Dolezel, L. 1973: *Narrative Modes in Czech Literature*. Toronto: Toronto

- University Press.
- Ζέρη, Π. (υπό έκδ.): "Ραδιοτηλεόραση και πολιτικά κόμματα". *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών Β'*.
- Fairclough, N. 1995: *Media Discourse*. London: Arnold.
- Fowler, R. 1991: *Language in the News*. London: Routledge.
- Genette, G. 1980: *Narrative Discourse* (μτφρ. J. E. Lewin). Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Genette, G. 1985: "Τα όρια της διήγησης". Σπείρα 4-5, 145-165.
- Georgakopoulou, A. & Goutsos, D. 2000: "Mapping the world of discourse. The narrative vs. non-narrative distinction". *Semiotica* 131 (1/2), 113-141.
- Georgakopoulou, A. & Goutsos, D. 2000a: "Revisiting discourse boundaries: The narrative and non-narrative modes". *Text* 20 (1), 63-82.
- Goffman, E. 1974: *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Greimas, A.-J. 1977: "Elements of a narrative grammar". *Diacritics* 7, 23-40.
- Greimas, A.-J. & Courtes, J. 1989: "The cognitive dimension of narrative structure". *Greimassian Semiotics. New Literary History* 20 (Spring 1989), 563-579.
- Halliday, M. 1985: *Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Hartley, J. 1972: *Understanding News*. London: Methuen.
- Hicks, W. 1999: *Writing for Journalists*. London: Routledge.
- Jakobson, R. 1997: *Δοκίμια για τη γλώσσα της λογοτεχνίας* (μτφρ. Α. Μπερλής). Αθήνα: Εκδόσεις Βιβλιοπωλείου της Εστίας.
- Kakavoulia, M. 1992: *Interior Monologue and its Discursive Formation in M. Axioti's Δύσκολες Νύχτες (1938)*. *Miscellanea Byzantina Monacensia*, Band 35. Munchen: Universitat Munchen.
- Κακριδής-Ferrari, M. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. 1996: "Η γλωσσική ποικιλία και η διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας". Στο *Η νέα ελληνική ως ξένη γλώσσα. Προβλήματα διδασκαλίας*. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή Χορν, 17-51.
- Κενώ, Ρ. 1984: *Ασκήσεις ύφους* (μτφρ. Α. Κυριακίδης). Αθήνα: Ύψιλον.
- Kosloff, S. 1992: "Narrative and television". Στο R. Allen (εκδ.), *Channels of Discourse Reassembled*. London: Routledge, 34-49.
- Kress, G. 1986: "Language in the Media: the construction of the domains of public and private". *Media Culture & Society* 8, 395-419.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. 1990: *Reading Images*. Deakin: Deakin University Press.
- Labov, W. 1972: *Language in the Inner City*. Philadelphia: Pennsylvania

- University Press.
- Labov, W. & Fanshel, D. 1977: *Therapeutic Discourse: Psychotherapy as Conversation*. New York: Academic Press.
- Labov, W. & Waletzky, J. 1967: "Narrative analysis: oral versions of personal experience". Στο J. Helms (εκδ.), *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: Washington University Press, 12-44.
- Lasky, J. M. 1999: *The Language of Journalism Vol 1: Newspaper Culture*. Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Larsen, H. 1997: *Foreign policy and discourse analysis: France, Britain and Europe*. London: Routledge.
- Landow, G. P. 1997: *Hypertext 2.0. The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Liebes, T. 1994: *Narrativization of the News*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1991²: "Γλώσσα και ύφος στον Μακρυγιάννη". Στο *Γλωσσολογία και Αγογεχνία. Από την τεχνική στην τέχνη τον λόγου*. Αθήνα, 293-303.
- Nash, Ch. (εκδ.) 1989: *Narrative in Culture: The Use of Storytelling in the Sciences, Philosophy, and Literature*. London: Routledge.
- Onega, S. & Landa, J. A. G. (εκδ.) 1996: *Narratology: An Introduction*. New York: Longman.
- Πασχαλίδης, Γ. 1988: "Τηλεοπτικός λόγος και αφηγηματικός χώρος". Στο Κ. Ναυρίδης, Γ. Δημητρακόπουλος & Γ. Πασχαλίου (εκδ.), *Τηλέοραση και επικοινωνία*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 175-193.
- Phyllis, F. (επιμ.) 1994. *The Politics and Poetics of Journalistic Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prince, G. 1982: *Narratology: The Form and Functioning of Narrative*. Berlin: Mouton.
- Prince, G. 1987: *A Dictionary of Narratology*. Lexington: Nebraska University Press.
- Propp, V. 1988 [1927]: *Morphology of the Folktale* (μτφρ. Tr. L. Scott). Austin: Texas University Press.
- Ricoeur, P. 1980: "Narrative time". Στο W. J. T. Mitchell (εκδ.), *On Narrative*. Chicago: Chicago University Press, 165-186.
- Richardson, L. 1990: "Narrative and sociology". *Journal of Contemporary Ethnography* 19, 116-135.
- Rimmon-Kenan, S. 1983: *Narrative Fiction. Contemporary Poetics*. London: Methuen.
- Schaefer, R. J. 1997: "Editing strategies in television news documentaries".

Journal of Communication 4 (4), 34-48.

- Scholes, R. 1980: "Language, narrative, and anti-narrative". Στο W. J. T. Mitchell (εκδ.), *On Narrative*. Chicago: Chicago University Press, 200-209.
- Short, M. 1988: "Speech presentation, the novel and the press". Στο W. van Peer (εκδ.). *The taming of the text*. London: Routledge, 61-80.
- Σετάτος, Μ. 1992: "Η λειτουργική εκμετάλλευση της ποικιλίας στην κοινή νεοελληνική". *Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης!* (περίοδος Β'), 337-382.
- Thompson, G. 1997: *Rhetoric Through Media*. Boston: Allyn & Bacon.
- Todorov, T. 1969: *Grammaire du Decameron*. The Hague: Mouton.
- Tolson, A. 1996: *Mediations. Text and Discourse in Media Studies*. London: Arnold.
- Toolan, M. 1988: *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. London: Routledge.
- Toolan, M. 1998: *Language in Literature. An Introduction to Stylistics*. London: Arnold.
- Trew, T. 1979: "Theory and ideology at work". Στο R. Fowler *et al.* (εκδ.), *Language and Control*. London: Routledge & Kegan Press.
- White, H. 1980: "The value of narrativity in the representation of reality". Στο W. J. T. Mitchell (εκδ.), *On Narrative*. Chicago: Chicago University Press, 1-23.
- Winch, S. P. & Boeyink, D. 1997: *Mapping the Cultural Space of Journalism*. Praeger Publishers.
- Χατζησαββίδης, Σ. 1997: "Η ρητορική των τίτλων στον ελληνικό δημοσιογραφικό λόγο". Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*. Πρακτικά της 17^{ης} ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, 643-657.